

บทที่ 1

บทนำ



ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ควบคู่กับสังคมไทยมาช้านาน ดังจะเห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ในอดีตรัฐได้อาศัยความเชื่อทางพุทธศาสนา เป็นแหล่งสร้างความชอบธรรมของอำนาจการปกครองในทางการเมือง ดังจะเห็นได้จากความคิดทางการเมืองแบบธรรมราชาในสมัยสุโขทัย และ ระบบความคิดทางการเมืองแบบทวารราชา ซึ่งเป็นการผสมผสานความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้ากับศาสนาพราหมณ์ ในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น เป็นต้น (สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยอนันต์ สมุทวณิชย์, 2535: 5)

นอกจากนี้พุทธศาสนายังมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนไทย ความสำคัญของพุทธศาสนา พิจารณาในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคมไทย จะเห็นว่า พุทธศาสนามีความสำคัญต่อประเพณีและวัฒนธรรมทางสังคม พุทธศาสนาทำหน้าที่เป็นพลังที่สร้างสรรค์ เป็นสถาบันขัดเกลาทางสังคม ปลูกฝังวัฒนธรรมและความรู้สึกเป็นชาติ นอกจากนี้ ศาสนายังมีบทบาทสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกในสังคมในการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์และการปฏิบัติระหว่างสมาชิกในสังคม และทำหน้าที่เป็นกลไกควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมอีกด้วย (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2527: 1-9)

ในอดีต วัดนั้นจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน แต่ละหมู่บ้านจะมีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นเครื่องรวมชุมชนให้เป็นหน่วยเดียวกัน และพระสงฆ์ซึ่งเป็นตัวแทนของศาสนาก็กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือ และความร่วมมือพระราชารมณีเคยวิเคราะห์บทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนไว้ว่า นอกเหนือจากการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชนแล้ว ยังมีบทบาทอื่น ๆ อีกถึง 11 ประการ อาทิ เป็นสถานพยาบาล เป็นสโมสรที่ชาวบ้านได้พบปะสังสรรค์ หรือเป็นที่ใกล้เคียงกรณีพิพาทต่าง ๆ เป็นต้น (พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, 2513: 6)

จนกระทั่งเข้าสู่ยุคของการพัฒนาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทัวโลกต่างมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ประเทศ ทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มรายได้ รวมทั้งความเจริญทางวัตถุ โดยเฉพาะประเทศไทย ได้เริ่มมีการพัฒนาหรือเข้าสู่ยุคของการพัฒนาอย่างจริงจัง เริ่มตั้งแต่แผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา และเมื่อความเจริญทางวัตถุของอารยธรรมตะวันตก เริ่มแผ่แพร่เข้ามา ความเชื่อทางพุทธศาสนาก็เริ่มถูกสั่นคลอนอย่างรุนแรง สิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ ในชีวิต ซึ่งเป็นผลมาจากเทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกทึ่ง และศรัทธาต่อศักยภาพของวิทยาการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ อันสามารถนำมาซึ่งอำนาจ เกียรติยศและความสะดวกสบายนานับประการ รวมทั้งอิทธิพลของความเจริญทางวัตถุ ยังได้เข้ามากำหนดจิตสำนึกของประชาชน ท่ามกลางการดิ้นรน กระเสือกกระสน และความวุ่นวายเพื่อหาเลี้ยงชีพ มนุษย์ถูกคูดกีสอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วย การแข่งขันชิงดีชิงเด่นทางด้านเศรษฐกิจ และหลงใหลในกามตัณหาและจิตใจถูกครอบงำไปตามแรงกระตุ้นทางวัตถุที่เพิ่มขึ้นทุกขณะ โดยอาศัยการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่คอยกรอกหู ล่อตา และ โน้มน้าวจิตใจ ให้หลงเชื่ออยู่ตลอดเวลา (จดหมายเหตุกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 2527: 18)

ผลที่ตามมา ก็คือ วิฤติการทางศีลธรรม ดังที่ปรากฏให้เห็นเป็นข่าวตามหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ แต่อย่างไรก็ตาม ต่อมารัฐบาลก็ได้ตระหนักถึงปัญหาทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงได้บรรจุแนวนโยบาย การแก้ไขปัญหานี้ไปพร้อมกับการส่งเสริมการป้องกันพฤติกรรมอันเป็นไปในทางที่ไม่ดีไว้ ซึ่งแนวนโยบายมีว่า

"สาเหตุสำคัญของการที่เกิดปัญหาความเสื่อมทางศีลธรรมขึ้น ได้แก่ ความยากจนในครอบครัว บิดามารดาขาดความรู้ความเข้าใจในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ตลอดจนสภาพแวดล้อมที่ยั่วชวน เช่น สถานเริงรมย์ อบายมุขต่าง ๆ และขาดการปฏิบัติและสอนเชิงจริยธรรม ปัญหานี้ต้องรีบที่จะขจัดให้หมดไป

แนวนโยบายในการแก้ปัญหาให้ตรงจุด ได้กำหนดนโยบายดังนี้ เร่งรัดและส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และจริยธรรม และมาตรการพัฒนาได้วางแนวทางปฏิบัติไว้คือ อบรมครูผู้สอนจริยธรรม และให้ร่วมประกอบกิจกรรมทางศาสนา รวมทั้งอบรมผู้นำเยาวชนทั้งในและนอกโรงเรียนในเรื่องจริยธรรมและวัฒนธรรม" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2527: 314-317)

จะเห็นว่า สถานภาพของพุทธศาสนาในสภาพสังคมปัจจุบันที่มุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กำลังได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น

ผู้วิจัยจึงสนใจว่า ในปัจจุบันนักศึกษาซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นอันเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต และในอนาคตจะเป็นกำลังที่สำคัญของชาติต่อไป จะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา

บ้างหรือไม่ เพราะศาสนาเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่เกิดจากความพยายามของมนุษย์ที่จะแก้ไขปัญหาชีวิตบางอย่าง ทั้งปัญหาเฉพาะบุคคลและปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันที่เรียกว่า ปัญหาสังคม โดยศาสนาจะมีบทบาทและหน้าที่ ดังนี้ (สมบุรณ์ สุขสำราญ, 2530: 19)

1. หน้าที่ในการให้คำอธิบาย ซึ่งในสังคมมนุษย์ทุกสังคมจะต้องมีคำถามว่า ทำไมมันถึงเป็นอย่างนั้น ทำไมมันถึงเป็นอย่างนี้ ยกตัวอย่างเช่นว่า เมื่อมนุษย์เกิดขึ้น มนุษย์จะต้องถามว่า ทำไมเราจึงเกิดมา เกิดมาอยู่ในสถานะทางสังคมอย่างไร ทำไมเราจึงรวย ทำไมเราจึงจน ทำไมเราถึงเป็นผู้ถูกปกครอง ทำไมเราถึงยอมรับสถานภาพที่เกิดขึ้นกับชีวิตของเรา ทำไมญาติพี่น้องถึงต้องตาย สิ่งที่เราถึงต้องพลัดพราก ศาสนาจะให้คำอธิบายต่อคำถามเหล่านี้ได้

2. หน้าที่ในการให้การสนับสนุนกับสถาบันพื้นฐานต่าง ๆ ของสังคม เช่น สถาบันทางเศรษฐกิจ ทางการเมือง วัฒนธรรม ค่านิยม เพื่อให้สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ทางสังคม และประโยชน์มากที่สุดแก่มวลชน ดังนั้น ศาสนาต่าง ๆ มักจะมีคำสอนบัญญัติแนวทางเศรษฐกิจที่ยังประโยชน์แก่ศาสนิกชน การเฉลี่ยประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก ในทางการเมืองเป็น เข้มทิศและหางเสือแก่ระบบการเมือง โดยที่ระบบการเมืองที่มีรากฐานอยู่บนจารีตนิยม ในทางสังคม ศาสนาเป็นสื่อทางการอบรมให้รู้จักระเบียบสังคม หมายถึง การรู้จักเรียนรู้ รู้จักปรับตัวให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้ โดยการยึดถือแนวทางปฏิบัติอย่างเดียวกัน มีปรัชญาชีวิตที่สอดคล้องกัน

3. หน้าที่ทางด้านการเผิกส่วนต่าง ๆ ของสังคมให้เป็นเอกภาพ นั่นก็คือว่า ทำให้ชนบทร่วมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นระบบความเชื่อย่อย ๆ ในสังคม ได้รวมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อันนำไปสู่บูรณาการภายในชาติ

4. หน้าที่เกี่ยวกับปัจเจกบุคคล คือ ศาสนาจะทำหน้าที่ให้พลังใจแก่บุคคล หรือปัจเจกบุคคลในกรณีที่เกิดวิกฤตการณ์ขึ้นมา และไม่สามารถหาเหตุผลที่เหมาะสมเพียงพอมาอธิบายได้ เช่น ในกรณีที่เกิดภัยพิบัติ เกิดอุบัติเหตุแก่ผู้ที่เรารัก เราชอบ ต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะจำเป็นต้องมีคำอธิบายที่นอกเหนือจากที่ว่าเป็นการบังเอิญ โดยอาจจะแสดงออกมาในรูปของการเทศนาสั่งสอน การนั่งวิปัสสนา การแนะนำให้ทำบุญ เป็นต้น ซึ่งหากปัจเจกชนสามารถประพคติปฏิบัติได้ หรือเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวได้ ก็ทำให้เกิดพลังใจหรือเกิดสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจได้

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่า มีปัจจัยสำคัญอะไรบ้างที่เป็นตัวกำหนดการเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมพุทธศาสนาของนักศึกษามหาวิทยาลัยในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

กล่าวโดยสังเขป วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาลักษณะของการมีส่วนร่วมในการประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาของนักศึกษามหาวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของนักศึกษามหาวิทยาลัย
3. เพื่อทราบภูมิหลังของนักศึกษามหาวิทยาลัยที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนา อันได้แก่ ภูมิลำเนาเดิม ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ระดับการศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา เป็นต้น
4. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจ และความผูกพันระหว่างศาสนากับนักศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้จะทำการศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางพุทธศาสนาของนักศึกษา ทั้งแบบที่เป็นพุทธศาสนาตามหลักคัมภีร์ (DOCTRINAL BUDDHISM) และพุทธศาสนาตามแบบชาวบ้าน (POPULAR BUDDHISM) โดยทำการศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี โดยกลุ่มตัวอย่างนักศึกษานั้น มาจากคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้ง 4 ชั้นปี ๆ ละ 50 คน โดยเป็นการเลือกตัวอย่างตามจุดมุ่งหมาย (PURPOSIVE SAMPLING) รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นประมาณ 400 คน

คำจำกัดความตัวแปรในการวิจัย

1. เพศ หมายถึง จำนวนร้อยละของนักศึกษาปริญญาตรีเพศหญิง และเพศชายที่นำมาศึกษา
2. ระดับชั้นปีของนักศึกษา หมายถึง จำนวนร้อยละของนักศึกษาปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 พวกหนึ่งซึ่งเรียกว่า นักศึกษาชั้นปีต่ำ และจำนวนร้อยละของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 อีกพวกหนึ่งซึ่งเรียกว่า นักศึกษาชั้นปีสูง

3. ภูมิลำเนาเดิม หมายถึง จำนวนร้อยละของนักศึกษาปริญญาตรีที่มีท้องถิ่นที่อยู่อาศัยเกิดและเติบโต โดยแบ่งออกเป็น 2 เขต อันได้แก่ 1. เขตกรุงเทพมหานคร 2. เขตต่างจังหวัด
4. ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว หมายถึง จำนวนร้อยละรายได้รวมของบิดามารดา ต่อเดือน โดยแบ่งเป็น 2 ระดับคือ 1. ฐานะทางเศรษฐกิจสูง และ 2. ฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ โดยการแบ่งจะใช้วิธีการหาค่ามัชฌิมเลขคณิต หากระดับรายได้ต่ำกว่าค่ามัชฌิมเลขคณิตก็เป็นระดับรายได้ต่ำ หากสูงกว่าค่ามัชฌิมเลขคณิตก็เป็นระดับรายได้สูง
5. อาชีพของบิดาหรือมารดา หมายถึง จำนวนร้อยละอาชีพของบิดาหรือมารดาของนักศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 1. อาชีพทางเกษตรกรรม 2. อาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เกษตรกรรม
6. ระดับการศึกษาของบิดาหรือมารดา หมายถึง จำนวนร้อยละระดับการศึกษาของบิดาหรือมารดา โดยแบ่งระดับการศึกษาออกเป็น ระดับการศึกษาสูง และต่ำ
 - ระดับการศึกษาสูง หมายถึง จบการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขึ้นไป
 - ระดับการศึกษาต่ำ หมายถึง จบการศึกษาในระดับต่ำกว่าอุดมศึกษาขึ้นไป
7. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพุทธศาสนา หมายถึง จำนวนครั้งของการประพฤติปฏิบัติธรรม และการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ดังต่อไปนี้
 - 7.1 สวดมนต์ก่อนนอน
 - 7.2 การฟังเทศน์
 - 7.3 การทำบุญตักบาตร
 - 7.4 การนั่งวิปัสสนา
 - 7.5 การเวียนเทียน หล่อเทียน แท้เทียน ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น วันพระ วันเข้าพรรษา วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา
 - 7.6 การบนบานสิ่งศักดิ์สิทธิ์และรูปเคารพต่าง ๆ
 - 7.7 การพกพาเครื่องรางของขลัง
 - 7.8 การทำนายโชคชะตา เช่น การไปดูหมอดู
 - 7.9 การทรงเจ้า
 - 7.10 การเล่นผีถ้วยแก้ว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะอำนวยประโยชน์ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. สามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ไปส่งเสริมความสนใจในกิจกรรมพุทธศาสนาของนักศึกษาและผู้สนใจได้
2. การศึกษาครั้งนี้ จะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา
3. นำไปส่งเสริมให้นักศึกษามหาวิทยาลัยและผู้สนใจเห็นประโยชน์และคุณค่าของพุทธศาสนาในการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถนำความรู้ที่ได้จากพุทธศาสนาไปใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคม
4. นำไปส่งเสริมให้นักศึกษาและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพุทธศาสนา
5. ผลของการศึกษาจะก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพุทธศาสนาของนักศึกษามหาวิทยาลัย และประชาชน